

สถานภาพของนักปักษีวิทยาในสังคมไทย พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๖๘

ภักตราดี ภูษฎาภิรมย์

ศูนย์วิทยพัทพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๓๖

ISBN. 974-583-060-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

019727

117890667

STATUS OF PIPHAT PLAYERS IN THAI SOCIETY 1868 - 1925

MISS PATARAWDEE PUCHADAPIROM

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

For the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1993

ISBN. 974-583-060-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์ สถานภาพของนักปีพาทย์ในสังคมไทย พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๖๘

โดย นางสาว กัทรวดี ภูชฎาภิรมย์

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สาระยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้มหาวิทยาลัยมอบหมายวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

[Handwritten signature]

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรากัญ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

[Handwritten signature]

ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนัด บุนนาค)

[Handwritten signature]

อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สาระยา)

[Handwritten signature]

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ)

[Handwritten signature]

กรรมการ

(อาจารย์ บุญช่วย โสวัตร)

พิมพ์ต้นฉบับบทความวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผนเดียว

ภัทร วดี ภูษาภิรมย์ : สถานภาพของนักกีฬาในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2468
(STATUS OF PIPHAT PLAYERS IN THAI SOCIETY 1868-1925) อ.ที่ปรึกษา :
รศ.ดร.ธิดา สาระยา, 197 หน้า. ISBN 974-583-060-7

การขยายตัวของ เศรษฐกิจการค้า ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างของสังคมไทยมาก่อนสิ้นรัชญาเบาริง ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้คนกลุ่มต่างๆ ค่อยๆ เป็นอิสระจากระบบการควบคุมกำสั้งคนมาประกอบอาชีพในวิถีทางต่างๆ กัน ด้วยเหตุนี้ก่อนการปฏิรูปการปกครองประเทศอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2435 จึงมีผู้ประกอบอาชีพต่างๆ เกิดขึ้นในสังคมเมืองอย่างมากมาย นักกีฬาาก็เป็นกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งค่อยๆ เป็นอิสระจากระบบการควบคุมกำสั้งคน พร้อมกับการเติบโตของการสัฒงานประเพณีพิธีกรรมและมหรสพการบันเทิง โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 รัฐและชนชั้นสูงให้การสนับสนุนอาชีพนักกีฬา เพราะกีฬาเป็นสิ่งซึ่งแสดงถึงความมีอารยธรรมของประเทศทางด้านวัฒนธรรมการดนตรีและการบันเทิง โดยเหตุที่กีฬาเป็นกิจกรรมความบันเทิงที่กลุ่มเจ้านายชั้นสูงให้ความสำคัญและอุปถัมภ์ จึงแบ่งนักกีฬาได้เป็น 2 กลุ่ม คือ นักกีฬาในความอุปถัมภ์ และนักกีฬาผู้ประกอบอาชีพอิสระ

ในสมัยรัชกาลที่ 6 สถานภาพของนักกีฬาในความอุปถัมภ์ของราชสำนักได้รับการส่งเสริมมากกว่าแต่ก่อน ขณะเดียวกันการเติบโตของอุตสาหกรรมทางการบันเทิงในหมู่ราษฎรทั่วไปทำให้นักกีฬาลี้กลต่างๆ เกิดขึ้นมาแต่ครั้งนั้น บทบาทและปริมาณของนักกีฬาที่เพิ่มขึ้นนับเป็นดัชนีชี้ให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยที่เติบโตขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการเล่นรูปแบบต่างๆ ที่อยู่ในความนิยม อาทิเช่นละครร้อง ลีเก

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ..... ปร.วิ.ที่๓๑๓๓
สาขาวิชา ..... ปร.วิ.ที่๓๑๓๓
ปีการศึกษา ๒๕๖๕

ลายมือชื่อนิสิต ..... ภัทร วดี ภูษาภิรมย์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..... ธีร ภูษาภิรมย์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

C110187 : MAJOR HISTORY
KEY WORD: PIPHAT PLAYERS/ THAI SOCIETY

PATARAWDEE PUCHADAPIROM : STATUS OF PIPHAT PLAYERS IN THAI SOCIETY
1868-1925. THESIS ADVISOR : ASSO.PROF.DHIDA SARAYA, Ph.D. 147 pp.
ISBN 974-583-060-7

Even before the Bowring treaty, economic expansion, inside and outside, brought to Siam a change in her social structure, notably increasing freedom from corvée for the phrai who could enter into professions. Consequently, before the Great Reform in 1892, there existed in bangkok several professions, one of which was Piphat Players was emerged largely because of the relaxed corvée system as well as the growth of entertainment industry and popularity of religions rites. During the reign of Rama V, the Piphat Players were supported by both the state and the nobelity since Piphat was considered part of Siam's cultural heritage. Because of the support from members of the miner classes, there existed therefore those Piphat Player under patronage and those "free" players.

During the reign of Rama VI, the status of the Piphat Players under the court's patronage was further strengthened while the growth of entertainment among the public helped proliferated the "schools" of Piphat. The growth of Piphat reflected the rising popularly of traditional Thai music which became an essential part of other entertainments such as Thai opera, Likay, etc.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา..... ปร: วิชาสังคม
สาขาวิชา..... ปร: วิชาสังคม
ปีการศึกษา..... ๒๕๓๕

ลายมือชื่อนิสิต..... อภิกรวด อภิภูมิจันทร์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... ธีร ธีรกุล
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... -

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ ด้วยบุคคลที่มีความสำคัญยิ่ง คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ธิตา สารธา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้คอยแนะนำถ่ายทอดความรู้ตั้งแต่วิธีการเขียนงานทางประวัติศาสตร์ วิธีการคิด การค้นข้อมูล และวิธีการทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ด้วยความอดทนและเมตตากรุณาเป็นอย่างยิ่ง หากคำว่า "ครู" มีความหมายสูงค่าและยิ่งใหญ่เพียงไร อาจารย์คือ "ครู" ที่ศิษย์เคารพรักกันอย่างแท้จริง

กราบขอบพระคุณอาจารย์มนตรี ตราโมท อาจารย์เดือน พาทย์กุล อาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร อาจารย์ศิริ วิชเวช และ "คุณตา" ม.ล.สว่างยศ อิศรางกูร ที่เสียสละเวลาช่วยเหลือ ประสพการณ์ และตอบข้อข้องใจอย่างเต็มใจ ซึ่งคำบอกเล่าต่าง ๆ คือ ข้อมูลที่มีคุณค่ายิ่งต่อการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้

กราบขอบพระคุณสำหรับความห่วงใยของ ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาค บุนนาค ประธานกรรมการสอบ และ รองศาสตราจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ซึ่งช่วยแนะนำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณอย่างสูงสำหรับอาจารย์ฉลอง สุนทราวณิชย์ อาจารย์ที่ปรึกษาทั่วไป ที่คอยแนะนำช่วยเหลือแก่ผู้เขียน ตลอดระยะเวลาในการศึกษาด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง และกราบขอบพระคุณ อาจารย์ศิลป์ ตราโมท ครูดนตรีไทยท่านแรก

กราบขอบพระคุณอาจารย์พิชิต ชัยเสรี สำหรับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการเขียนวิทยานิพนธ์ กราบขอบพระคุณอีกครั้งสำหรับอาจารย์บุญช่วย โสวัตร อาจารย์ผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือและปรารภนาดีต่อผู้เขียนเสมอมา ขอบพระคุณสำหรับความห่วงใยของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดี ธนประสิทธิ์พัฒนา อาจารย์ ดร.สุเนตร ชุตินธรานนท์ อาจารย์สุวิมล รุ่งเจริญ และคณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ทุกท่าน รวมทั้งคณาจารย์ในสายวิชาดุริยางค์ไทย อาจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผือก อาจารย์บุษกร สำโรงทอง อาจารย์บุษยา ชิตท้วม อาจารย์ชัชคม พรประสิทธิ์

เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ คุณสมชาย หอมจันทร์ ผู้มีความเอื้อเฟื้อ และมีความตั้งใจในการปฏิบัติงาน ผู้เขียนขอขอบคุณอย่างยิ่ง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ ที่อำนวยความสะดวกในการค้นคว้า

ขอบคุณพี่เดือน "แสงเดือน ไสยวงศ์" ผู้มีความปรารถนาดีตลอดมา ขอขอบคุณพี่เล็ก "ศิริรัตน์ ช่างสกุล" พี่และเพื่อนผู้มีความปรารถนาดีคอยช่วยเหลือในทุก ๆ เรื่อง ขอขอบคุณ "สมศรี

ชัชวาลิชยา" รวมทั้งเพื่อน ๆ น้อง ๆ ในภาควิชาประวัติศาสตร์ พี่ตัก เจียบ ไก่ วิชา อัม
พี่ดำเกิง พี่ชุ่มสาย ฯลฯ ที่คอยให้กำลังใจตลอดมา

ขอบคุณอย่างมากสำหรับความปรารถนาดี และความช่วยเหลือของ พี่เจตน์ "สุธาชัย อัม
ประเสริฐ" และคุณแม่ ซึ่งพิมพ์และแก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยความอดทนยิ่ง

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ น้ำสุภาณี ป้าประภัสสร น้ำสุภัทรา พี่แอ็ค
คุณชาย และ ป๊อป เปิ้ล ป๊อ ปีม น้องน้อย ซึ่งคอยเป็นกำลังใจห่วงใยผู้เขียนเสมอมา

ความดีของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขออุทิศแด่ครูบาอาจารย์คนดีของไทย และนักปราชญ์ ผู้มีชีวิต
โดดเด่นอยู่ในสังคมไทย อันเป็นที่มาแห่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้

พฤษภาคม ๒๕๓๖

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
บทที่ ๒ สถานภาพของนักปีพาทย์ก่อนสมัยรัชกาลที่ ๕.....	๖
๒.๑ สถานภาพของนักปีพาทย์ดั้งเดิม.....	๖
๒.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของวงปีพาทย์ในสังคมไทย.....	๗
๒.๑.๒ นักปีพาทย์ในระบบการควบคุมกำลังคน.....	๑๓
๒.๑.๓ สถานภาพของนักปีพาทย์ สมัยรัชกาลที่ ๒ - รัชกาลที่ ๓.....	๑๘
๒.๒ สถานภาพของนักปีพาทย์สมัยรัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๙๕-๒๔๑๑).....	๓๒
๒.๒.๑ รสนิยมด้านการบันเทิงในหมู่ชนชั้นสูง.....	๓๒
๒.๒.๒ รสนิยมด้านการบันเทิงในหมู่ราษฎร.....	๔๕
บทที่ ๓ สถานภาพของนักปีพาทย์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓).....	๕๐
๓.๑ ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของนักปีพาทย์.....	๕๐
๓.๑.๑ การขยายตัวของแรงงานอิสระ.....	๕๐
๓.๑.๒ การตื่นตัวในวัฒนธรรมแบบตะวันตก.....	๖๐
๓.๑.๓ การส่งเสริมปีพาทย์ของรัฐ.....	๖๖
๓.๑.๔ เจ้านายชั้นสูงอุปถัมภ์นักปีพาทย์.....	๗๒
๓.๒ สถานภาพของนักปีพาทย์จากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	๘๙
๓.๒.๑ สถานภาพของนักปีพาทย์ในความอุปถัมภ์ของราชสำนัก และเจ้านายชั้นสูง.....	๘๙
๓.๒.๒ สถานภาพของผู้ประกอบอาชีพปีพาทย์อิสระ.....	๙๖
บทที่ ๔ สถานภาพของนักปีพาทย์ในสมัยรัชกาลที่ ๖ (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๖๘).....	๑๑๑
๔.๑ นักปีพาทย์ในความอุปถัมภ์ของชนชั้นสูง.....	๑๑๑
๔.๑.๑ แนวพระราชดำริของรัชกาลที่ ๖ ที่ส่งผลกระทบต่อ	

การอุปถัมภ์ของนักปีพาทย์ในหมู่เจ้านาย.....	๑๑๒
๔.๑.๒ นักปีพาทย์ในความอุปถัมภ์ของราชสำนัก.....	๑๓๓
๔.๒ ผู้ประกอบอาชีพปีพาทย์อิสระ.....	๑๔๒
๔.๓ การสืบสายสกุลนักปีพาทย์.....	๑๕๐
๔.๓.๑ สายสกุลนักปีพาทย์ก่อนสมัยรัชกาลที่ ๖.....	๑๕๐
๔.๓.๒ สายสกุลนักปีพาทย์สมัยรัชกาลที่ ๖.....	๑๕๓
บทที่ ๕ บทสรุป.....	๑๗๐
บรรณานุกรม.....	๑๗๖
ประวัติผู้เขียน.....	๑๘๗

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย